

Bertóti Johanna

Mivel kortárs a román dráma?

TEMESVÁRI FESZTIVÁL

A Temesvári Nemzeti Színház kisebb-nagyobb megszakításokkal 1980 óta szervezője a Román Dráma Fesztiváljának. Idén a kortárs román szövegekből készült produkciók versenyrésze mellett több nemzetközi, szabadtéri színházi előadás és performansz is megjelent a programban az Előadás Európai Fesztiválja keretén belül. A fesztivál egyik fő célja a kortárs román dráma bemutatása és támogatása volt, aminek az érdekében a szervezők drámaíróversenyt írtak ki. A három legjobb szerzőnek a fesztivál ideje alatt alkalma nyílt workshopokon fejleszteni a szövegeket, végül pedig felolvasó színházi formában bemutatták őket; a fődíjat Alexandra Pâzgu marosvásárhelyi drámaíró szakos hallgató kapta meg *Levegőben* című, önéletrajzi ihletésű monodrámájáért.

„Nem születik elég kortárs román dráma” – hangzott el az egyik beszélgetésen. A szervezők két délelőttöt is a mai román dráma helyzetéről szóló eszmecserenek szenteltek; az élénk vitákat is kiváltó beszélgetések a téma legaktuálisabb kérdései körül forogtak: mi a kortárs román dráma helye a mai színházi térképen, mi szükséges ahhoz, hogy nagyobb teret kapjon, miként viszonyul a román színház Nyugat-Európához ebben a tekintetben.

Érezhető a Nyugathoz mért *fáziseltolódás*. Többször elhangzott: a világ többi tájáról érkezett előadások színvonala példaértékű lehet a romániai színházak számára. Ugyanakkor ez mégsem adhat okot szigorú elmarasztalásra a nagyon is különböző körülmények miatt. A kortárs román dráma inkább *underground* produkciókban jelenik meg, a *mainstream*ben alig. Ștefan Caraman – több román drámaíró csatlakozásával – olyan törvénymódosítási javaslatot fogalmazott meg, amelynek értelmében a közpénzekből finanszírozott állami színházak minimum harminc százalékban kortárs román darabokat vinnének

Blifat (Odeon Színház, Bukarest)

színre. A fesztivál azonban azt bizonyítja, hogy a hazai színpadokon jelen van a kortárs román dráma (gyakran maguk az írók rendezik őket), ám összességében mégis kis szeletét teszi ki a műsornak.

A nemzetközi programokból négy példaértékű produkciót érdemes kiemelni, mindenekelőtt az angol Forced Entertainment társulat *The Thrill of It All (Mennyire izgalmas)* előadását, az USA-ból érkezett Nick Mancuso *God Is A Gangster (Isten egy gengszter)* című egyéni performanszát, továbbá a Frenák Pál Társulat *Twins (Ikrek)*, illetve a lengyelországi Ósmego Dnia Színház *The Time of Mothers (Az anyák ideje)* című szabadtéri előadását.

A Forced Entertainment társulat nevével kapcsolatban felmerül a kérdés: milyen a kényszerű szórakoztatás? Amennyiben női alakot ölt: fehér, csillogó, combig érő ruhát visel,

A nép háza (Arta Activa, Craiova)

piros csizmát és fehér műhajat. Amennyiben férfit: fekete nadrágot, vörös inget, fehér zakót és fekete műhajat. A beszédét mikrofon torzítja műhanggá. Azt mondja cérnávékony vagy éppen vastag robothangon, hogy nagyon szórakoztató lesz, s ezt folyamatosan ismétli. És közben tényleg az. Parodisztikus, önironikus táncszámok és szövege(lő)s részek – amelyekben a játsszók mély dolgokról próbálnak beszélni, de valami mindig lehetetlenné teszi ezt – váltják egymást az előadásban, mondhatni, szabályosan. Ennek köszönhetően, bár komoly kísérleteket tesznek arra, hogy a produkció fárasztó legyen, ez mégsem sikerül.

A színészek az esetlenség, amatőrség virtuózai, profi amatőrök, erősségük gyengeségükben rejlik. Nincs nagy különbség komolyság és nevetés között a *The Thrill of It All*-ban. Az egyik játsszó felszólít, hogy emlékezzünk azokra, akik a háborúban elveszítették egyik karjukat, vagy bal esetben egyik lábukat, vagy egyik karjukat és mindkét lábukat, esetleg mindkét karjukat és mindkét lábukat. A közönség ezt hallván – nevet. Vagy sem. Az előadás nem szabja meg, mikor kell nevetni. A szórakoztatás kényszerűsége nem ebben áll. A komoly és a szórakoztató gazdag rétegződése teszi szerfelett izgalmassá a játékot. Egyikük elmondja, milyen kivételes eset, hogy együtt va-

Az anyák ideje (Ósmego Dnia Színház)

gyunk. Ők és mi. Olyanok vagyunk, mint egy család.

Mindezt kissé érzélgős zene kíséri, átszellemült arcok. Sokan nevetnek, de azt hiszem, néhányunknak mégis könnyeznünk kell, mert: mennyire igaz. Banálisan, de mégis a színház lényege fogalmazódott meg abban a giccses pillanatban: az együttlét. A színészek arra kényszerítik magukat, hogy szórakoztassanak; ez a feladatuk. Mi pedig nézőkként arra kényszerülünk, hogy szórakozzunk; ez a feladatunk. Kényszerűen szórakozunk, mert nem biztos, hogy vicces az, amin nevetünk.

Egyszemélyes produkciójában Nick Mancuso hollywoodi színész egy hernyóra jellemző teljes átalakuláson ment keresztül, de nem pillangóvá vált, hanem fogatlan, beesett arcú, savanyú képű, kopott ruhákban csúszó-mászó *homeless*. Mancuso hajléktalanja azt állítja magáról, hogy ő az Isten. Sokaknak jó alkalom lehetett az előadás arra, hogy elgondolkodjanak Isten létén, még ha oly egyszerű megál-

lapítások szolgáltak is kiindulópontként, mint az, hogy Istennek nincs édesanyja – így aztán nagyon egyedül érzi magát a hierarchia legfelső fokán. Nincs születésnapja. Ott a sok-sok kérdés is: hogyan lehetséges Isten nevében a népirtás? Miért kellett Jézusnak szenvednie? Miért teremtette meg Isten a tiltott gyümölcsöt? Kísérlet volt, jön a válasz, ahogy ez az előadás is kísérlet.

A lengyel Ósmego Dnia szabadtéri előadása allegorikus alkotás. Az egybegyűlt közönség a cselekményt követve a város főterén felállított három színpad között vándorol, mintha egy középkori misztériumdráma elevenedne meg. Az előadás az emberi életet sűríti magába a megtermékenyítés pillanatától a születésen keresztül egészen a katonává serdülő fiú harcáig és haláláig. Az utolsó képben az asszonyok monoton mozdulatokkal az öröklétben is ruhákat mosnak. A hatásos előadás szöveg nélkül, grandiózus képekben valósul meg.

A kortárs román drámák színreviteleiben az az izgalmas, ahogyan az alkotók a közvetlen közeliünkben lévő valósághoz viszonyulnak. „Torkon ragadják” a problémákat, és kerülő utak nélkül nyilvánítanak véleményt – a színpadon konkrétumok fogalmazódnak meg. Hiába várunk arra, hogy valaki álomba ringasson bennünket. Elvont, szimbolikus jelenetekkel csupán elszórtan találkozzunk.

A valósággal tartott szoros kapcsolat több módon nyer kifejezést: a kortárs témák megfogalmazása, a történetek mába helyezése, illetve a minimális, dokumentarizmus felé tartó, hiteles játékként által. A fő témák: a család, a családon belüli erőszak (például a chişinăui Coliseum Művészeti Központ *Az M ház* című előadásában, írta és rendezte Luminița Ticu), identitáskérdések (Alina Șerban roma színésznő egyéni produkciója, amelyben identitása felvállalásának folyamatáról szól), a külföld és a kommunizmus/kapitalizmus viszonya (C.C. Buricea Mlinarcic *Playlist* és Peca Ștefan *Románia 21* című darabjai – az elsőt Ovidiu Caița, a másodikat Peca Ștefan rendezte – a kommunista diktatúra időszakából vezetik át a nézőt a rendszerváltáson keresztül a mába, húsz év után is a történelmi múlt feldolgozásának fontosságát hangsúlyozva), a szegénység, a házasságtörés, a gyilkosság, a gyász, a serdülőkor (Alina Nelega szerzőként és rendezőként alkotott meg a bukaresti Odeon Színházban egy olyan előadást *graffiti.drimz* címmel, amely a romániai lakótelepek tizenéveseinek szubkulturájáról nyújt összetett képet).

A legnyíltabban talán a Kolozsvári Magyar Állami Színház *Verespatak – fizikai és politikai vonalon* című előadása (írta és rendezte Peca Ștefan, Andreea Vălean, Radu Apostol, Gianina Cărbunariu) beszél konkrét problémáról (lásd: *SZÍNHÁZ*, 2011. február): Verespatakon a Roșia Montană Gold Corporation nagyszabású bányaprojektet szeretne beindítani, amely az ősi település kulturális örökségét és a természeti környezetet egyaránt

SUMMARY

veszélyezteteti. Az alkotók két hétig gyűjtöttek dokumentumokat a helyszínen, ennek alapján született a mozaikszerkezetű, több stílust egyesítő produkció, amelyet a nemzetközi szakemberekből álló zsűri a legjobb előadásnak járó díjjal tüntetett ki.

A Bogdan Georgescu rendezte *Casa poporului (A nép háza)* meggyőző, hiteles alkotás, a fesztivál egyik legnagyobb élménye. Az előadás a craiovai börtönben szervezett projekt keretén belül jött létre, amely a kreatív nevelést és a társadalomba való visszailleszkedést tűzte ki célul, és ahol többek között drámafejlesztő és színészi műhelyek is alakultak. Öt fegyenc és három színész játszik az előadásban, mely egy ékszerüzlet kiablásának előkészületeiről szól. Nem elszánt bűnözőket látunk a színpadon, hanem ügyetlen, lomha, nagyon rokonszenves izompacsirtákat, akik színészként tehetségesen alakítják önmagukat. A játék híján van minden műviségnek, természetes, alázatos és humoros.

A *Blifatban* (a cím a *Kipipálva* szó torzított változata, szerző: Gabriel Pintilie, rendezte Alex Mihai, Odeon Színház, Bukarest) profi színészek alakítanak valami nagyon életszerűt, lényegbevágót, emberit. Egy öttagú család panellakásában vagyunk. Állandó ordítózások, panaszok, a család tagjai hallgatóznak egymás ajtajánál, vagy együtt hallgatják ki a szomszédokat, az anya gürcöl, az apa munkanélküli, a nagyfiú kábítószerezik, a lány kamaszkorát éli, a kisebbik fiú pedig bosszút áll családtagjain, mivel úgy tartja, rosszul bánnak vele. A drámából hiányzik a arisztotelészi értelemben vett történet, amelynek van eleje, közepe és vége, szerkezete inkább „életképfolyamként” szerveződik. A hagyományos dramaturgiából kölcsönzött fordulópont remekül működteti a drámát: a kisfiú minden tiktókról lerántja a leplet, s ekkor végképp felborul az egyensúly.

A *one (wo)man show* a kezdeményező szellemű és esetleg keveset foglalkoztatott színész(nő) fegyvere. A fesztiválon négy színésznő egyéni előadását is láthattunk. A *Szeletekben* (írta és rendezte: Lia Bugnar, Nagyszeben) meghal egy szenátor, aki hosszú évek óta csalta mellrákos feleségét a cseléddel. A férfit körülvevő nőket megszemélyesítő Ofelia Popii hihetetlen lendülettel játszik, ám az előadás inkább virtuóz mutatvány, mint a figurák mélységbe hatoló ábrázolása. Hét, fontosságát tekintve egyenrangú szereplőt a maguk teljességében megmutatni egyetlen színésznőnek kockázatos vállalkozás. Még ha az illető zseniális művész is, mint jelen esetben, a szerepek (feleség, lány, anya, cseléd stb.) nagy eséllyel csupán jól körvonalazott vázlatok maradnak. A *9 fok Párizsban* (írta és rendezte: Peter Kerek, Act Színház, Bukarest) figuráit szintén egyetlen színésznő játssza, itt a meg többszöröződést a videotechnika biztosítja, és a *Szeletek*hez képest az a szerencsés helyzet áll elő, hogy a főszereplő belső világáról átfogóbb képet kapunk, a mellékszerepek pedig mintegy támasztékul szolgálnak ehhez. Egy asszony úgy dönt, hogy elhagyja férjét és gyermekét. Az elhatározás megvalósításáig eltelt időt, a felmerülő dilemmákat, reményeket és kételyeket sűríti magába az előadás.

Borbély B. Emília *mady.baby*jében (írta: Gianina Cărbunariu, temesvári színház) érvényes képet kapunk a külföld témájáról, izgalmas, rendhagyó keretben. Az előadás helyszíne egy mikrobusz, Madyvel együtt Írországba utazunk. A naiv, ugyanakkor játékos, tündéri lány prostitúcióra kényszerül, egyre mélyebbre süllyed, és nem tud megállni a lejtőn. Megnyerő volt, ahogy a színésznő a rögzített játék és az improvizáció eszközeit váltogatta.

A megtekintett, kortárs román drámák alapján készült előadások többé-kevésbé koherens színházi irányt rajzolnak ki. Ezeknek az alkotásoknak vitathatatlan érdemük, hogy képesek a mai társadalomról, a román valóság fontos, közérdekű témáiról szólni. Az elsődleges cél bizonyos szociális problémák tükrözése, ezért nem jellemző az egyedi alkotói világokban való gondolkodás. Az előadás több esetben kollektív munkafolyamat eredménye, aminek szélesebb körben való elterjedése üdvös hatással lehet a román színházra. Ugyanakkor a fesztiválon látott alkotások többsége még nem eléggé kiforrott, megvalósulásuk színvonalát tekintve inkább egyfajta csíráállapotban vannak.

Péter Molnár Gál or MGP how he often signed and how he was quoted, was an emblematic and enigmatic personality of Hungarian theatre criticism. Now, shortly after his decease at 75 years, a friend, the well-known writer György Spiró wrote for our review an interesting, affectionate but clear-sighted obituary.

We finish the publication of the diary of Balázs Urbán who selected the program for the Pécs Festival (POSZT). In this chapter – his fifth – Mr. Urbán analyzes the productions following the growing fashion of plays adapted from novels or movies.

Two contributions were stimulated by the long-lasting crisis of the Budapest Opera. Csaba Kutszegi sums up the complex, adventurous and not always happy progress of the ballet company during the last fifty years, while Sándor Márton Varga talked to Katalin Volf, an outstanding dancer who judges severely the vicissitudes of the last year.

Summer being the season of festivals, we publish three articles related to some of them. At Szeged where our national classic, *The Tragedy of Man* by Imre Madách had another revival, directed (for the third time) by Attila Vidnyánszky, László Bérczes talked to the three protagonists: Zoltán Rátóti (Adam), Eszter Onodi (Eve) and Zsolt Trill (Lucifer). Lilla Proics gives an account of the 23d Kisvárdai Festival, devoted, as always, to the best productions of the Hungarian minorities in the neighbouring countries; and Tamás Koltai saw the foreign offerings at the Gyula Shakespeare Festival: exciting works of South-Korean artists, Robert Sturua's staging at the Georgian Rustaveli Theatre and Lithuania's Oskaras Korsunovas's Vilnius version of *The Tempest*, reduced to two characters (Miranda and Prospero, who else?).

Alexandra Kozár introduces in her interview János Szemenyei, a young actor who outlines the experiences of his first years within the profession.

This time theatre history has also its place: Katalin Cseh continues her presentation of the theatre's part and function during the uprising of 1956.

Our column on world theatre presents three contributions. Andrea Rádai talked to Dutch critic Constant Meijers about the drastic reduction by the Dutch government of the cultural budget, a symptom becoming more and more frequent almost everywhere in Europe. Mária Ady examines the international program at Brno's Theatre World Festival, dominated by two productions by Peter Brook; and Johanna Bertóti, having been present at the Festival of Rumanian Plays in Temesvár/Timișoara, analyzes the relation of the plays in question to contemporary problems and realities.